

Biblioteka
KLASICI

Фёдор Михайлович Достоевский
Преступление и наказание

Izdavač
Edicija
Zemunska 32, Novi Banovci

Za izdavača
Lazar Vuk Bokan

Glavni i odgovorni urednik
Lazar Vuk Bokan

Prevodilac
Jovan Maksimović

Lektura i korektura
Edicija

Dizajn korica
Edicija

Štampa
Neven, Zemun

Tiraž
500 primeraka

Plasman
+381/64-521-521-0
klubcitalaca@edicija.rs
www.edicija.rs

Godina izdanja
2025.

Mesto izdanja
Novi Banovci

ISBN 978-86-82958-35-2

DOSTOJEVSKI

ZLOČIN I KAZNA

PRVI DEO

I

Početak jula, u velike vrućine, predveče, jedan mladić izađe na ulicu iz svoje sobice koju je uzimao pod najam od kirajdžije u S-skoj uličici, pa se polako, kao u nekoj neodlučnosti, uputi K-nom mostu.

On srećno izbeže sastanak sa svojom gazdaricom na stepenicama. Sobica se njegova nalazala pod samim krovom visoke petospratne kuće i beše pre nalik na kakav orman, nego na stan. A gazdarica od koje je uzimao pod najam tu sobicu sa hranom i poslugom, stanovaše za jedan sprat niže, u zasebnom stanu, i on bi svaki put, pri izlasku na ulicu, neizostavno morao prolaziti pored gazdaričine kuhinje, skoro uvek širom otvorene prema stepenicama. I svaki put bi mladić, prolazeći onuda, osećao nekakvo bolno i bojazno osećanje od kojega se stideo i zbog koga se mrštio. On beše do grla dužan gazdarici, te se bojao sresti se sa njom.

Ne može se reći da je bio toliko bojažljiv i utučen, sasvim naprotiv; ali od nekog vremena beše u razdražljivom i napregnutom stanju, nalik na hipohondriju. U tolikoj se meri bio udubio u sebe i od svijeta usamio da se bojao sastanka ma s kim, a ne samo sa gazdaricom. Njega beše ubila sirotinja, ali ga je i taj njegov tegobni položaj u poslednje vreme prestao mučiti. On prestade raditi i nikako se nije hteo baviti svojim običnim i nasušnim poslovima. U samoj stvari nikakve se on gazdarice nije bojao, pa ma šta namerala i smišljala protiv njega. Ali zadržavati se na stepenicama, slušati koje kakve budalaštine o svim tim svakidašnjim tricama koje ga ni najmanje ne zanimaju, sve to navaljivanje da plati, pretnje, kukanje, i pritom, izvlačiti se, izvinjavati, lagati – ne, mnogo je

bolje šmugnuti nekako kao mačka po stepenicama i umaći, da ga niko ne vidi.

Uostalom, ovoga puta strah od sastanka sa poveriteljkom porazi čak i njega samog, kad izađe na ulicu.

„Na kakvo delo hoću da se odlučim, a gle kakvih se trica bojim!”, pomisli on sa čudnovatim osmehom. „Hm... da... sve je u rukama čovekovim, a sve mu ispred nosa umakne jedino zbog kukavičluka... to je već očigledno... A zbilja, zanimljivo je: Čega se ljudi najviše boje?... Novog koraka, sopstvene nove reči oni se najviše boje... Uostalom, ja isuviše mnogo brbljam. Stoga ništa i ne radim, što brbljam. A možda je, uostalom, i ovako: otud brbljam, što ništa ne radim. To sam se ovog poslednjeg meseca navikao brbljati ležeći po čitave dane zavučen u uglu i misleći.. o caru Radovanu. No, na što ja sad idem? Zar sam ja sposoban za takvo što? Zar je to ozbiljno? Ni najmanje nije ozbiljno. Nego onako, fantaziram i sam sebe zabavljam; igračka! Da, igračka i ništa drugo!”

Na ulici beše strašna pripeka, osim toga omara, guranje, na sve strane kreč, skele, cigle, prašina, i onaj naročiti letnji zadah, tako poznat svakom Petrograđaninu koji nije u stanju da leto provede na selu – sve je to ujedared neprijatno potreslo ionako već rastrojene živce mladićeve. A nesnosan zadah iz krčmi, kojih u tom delu varoši ima naročito mnogo, i pijan svet koji se neprestano viđao, iako je bio radni dan – dovršavahu odvratan i tužan kolorit slike.

Osećanje najdublje mrzosti pokazalo se za trenutak u finim crtama mladićevim. Zbilja, on beše vanredno lep, sa divnim zagasitim očima, smeđ, povisok, gibak i stasit. Ali uskoro utonu kao u neku duboku zamišljenost, čak kao u neki zanos, i pođe dalje, već i ne opažajući ono što je oko njega, a i ne želeći da opaža. Samo bi tek poneki put promrmljao nešto za sebe, jer se beše navikao da sam sa sobom razgovara, ali to odmah sebi i priznade. U tom trenutku osećao da mu se kadšto muti u glavi i da je vrlo oslabio: već je drugi dan kako skoro ništa nije jeo.

On beše tako bedno odeven da bi se neko, čak i ko je navikao na takvo što, stideo da preko dana izađe u takvim ritama na ulicu. Uostalom, ovaj deo varoši beše takav da je ovde teško bilo izne-

naditi odelom. Blizina Senske pijace, množina izvesnih radnji, i, većim delom, radničko i zanatlijsko stanovništvo, zbijeno u tim središnjim petrogradskim ulicama i uličicama – sve je to neki put šaralo opštu panoramu tako neobičnim ljudskim pojavama da bi bilo smešno čuditi se kad ugledaš poneku od tih prilika.

Ali se u duši ovog mladića beše nakupilo već toliko zlobne mrzosti da se on, kraj sve svoje, neki put vrlo mladičke osetljivosti, manje nego iko stideo svojih rita na ulici. Druga bi stvar bila da se on morao sresti sa nekim poznanicima ili sa pređašnjim drugovima, s kojima uopšte nije voleo da se negde sretne...

Međutim, kad mu je jedan napit čovek, koji se, bogzna zašto i kuda, u taj mah vozio ulicom u neakvim ogromnim kolima, zapregnutima grdnim rabadžijskim konjem – najedared usput doviknuo: „Ej ti, nemački šeširdžijo!” i prodrao se koliko ga je grlo nosilo, ukazujući na njega rukom – naš mladić najedared stade i grčevito se maši svoga šešira. Taj šešir beše visok, okrugao, Cimermanov¹, ali već sav iznošen, sasvim riđ, sav izrešetan i mestičav, bez oboda i nekako vrlo ružno iskrivljen u stranu. Mladića sad obuže – ne stid, nego neko sasvim drugo osećanje, koje je čak ličilo na strah.

– Pa ja sam to znao! – mrmljaše on zbunjeno. – Ja sam to znao! To je već najgore! Eto, ma kakva glupost, makar kakva bljutava sitnica može mi svu zamisao pokvariti! Da, moj šešir isuviše pada u oči... Smešan je, zato i pada u oči... Uz ove moje rite neophodno je potreban kakav kačket, bilo kakva stara izgnječena lepinja, a ne ovo čudo! Takvo nešto niko ne nosi: na čitav kilometar će me opaziti, zapamtiti... I, što je najgore, posle će se setiti, pa eto dokaza! Tu čovek mora biti što više neprimetan... Sitnice, sitnice su glavno!... Eto, te sitnice i upropašćuju – uvek, i sve...

Malo je imao da ide; čak je i znao koliko koraka ima od kapije njegove kuće: ravno sedam stotina trideset. Jedared ih je nekako izbrojio, kad se nešto isuviše bio predao maštanju. Tada još ni sam nije verovao tim svojim maštanjima i samo se uznemirivao njihovom ružnom, ali primamljivom drskošću.

¹ Vlasnik radionice šešira u tadašnjem Petrogradu.

Sada pak, posle mesec dana, on je već počeo da gleda drukčije i, kraj svih razgovora sa samim sobom o svojoj nemoći i neodlučnosti, kojima je sam sebe zadirkivao, on je tu „ružnu” maštu nekako i nehotice navikao da smatra kao već započeto preduzeće, premda još neprestano sam sebi nije verovao. Čak je sad išao da izvrši probu svoga preduzeća i pri svakom koraku njegovo uzbuđenje rastijaše sve jače i jače.

Sa strepnjom u srcu i nervoznom drhtavicom pride on jednoj ogromno velikoj kući koja je izlazila jednim zidom na rečicu, a drugim na ulicu. Ta je kuća bila sva izdeljena na mnoštvo malih stanova u kojima stanovahu razne zanatlije – krojači, bravar, kuvarice, razni Nemci, javne ženske koje su živele u zasebnim stanovima, sitni činovnički i drugi... Oni što ulažahu i izlažahu neprestano su se smucali ispod obadve kapije i po obema dvorištima kućnim.

Služila su tu tri ili četiri pokućara–vratar. Mladić beše vrlo zadovoljan što se nije sreo ni sa jednim od njih i neprimetno se izgubi odmah iza kapije, pravo na stepenice za gornje spratove. Stepenice behu mračne i uzane, stražnje stepenice, no on je sve to već znao i proučio, i njemu se sve te prilike dopadahu: u takvom mraku je čak i neki radoznao pogled bio bezopasan po njega.

„Kad se ja sad tako bojim, šta li bi bilo, kad bi se zbilja desilo da do samog dela dođe?...”, pomisli on i nehotice, penjući se na četvrti sprat. Tu mu zagradiše put nekakvi isluženi vojnici–nosači koji iznošahu iz jednog stana nameštaj. On već od pre znađase da je u tom stanu živeo jedan Nemač, činovnik sa porodicom: „Taj se Nemač, dakle, seli, te, dakle, u četvrtom spratu, po ovim stepenicama i na tom spratskom praznom prostoru, ostaje za neko vreme samo babin stan zauzet. To je dobro... za svaki slučaj...”, pomisli on opet i zazvoni pred babinim stanom.

Zvonce zazvoni slabo, kao da beše načinjeno od lima, a ne od bronz. U sličnim malim stanovima takvih kuća skoro sva zvonca su takva. On beše skoro i zaboravio zvuk toga zvonca i sad taj naročiti zvuk kao da mu najedared nešto napomenu i jasno predoči... Sav uzdrhta – isuviše mu živci behu slabi u ovaj mah.

Posle kratkog vremena vrata se malko odškrinuše: gazdarica od stana osmatraše kroz odškrinuta vrata dolaznika sa očevitim nepoverenjem i samo su joj se videle očice koje sevahu ih mraka. Ali opazivši na spratskom praznom prostoru mnogo sveta, ona se ohrabri i otvori sasvim. Mladić prekorači preko praga u mračno predsoblje, razdeljeno pregradom, iza koje beše mala kujnica.

Starica stojaše pred njim čutečki i gledaše ga kao da bi htela da ga nešto pita. To beše sitna, suva staričica, od jedno šezdeset godina, sa ostrim i zlim očicama, sa malim šiljastim nosom i gologlava. Njena otvorenosmeđa, malko posedela kosa bila je jako namazana zejtinom. Oko dugačkog i tankog vrata, koji beše nalik na kokošiju nogu, beše omotala neku flanelsku ritu, a preko ramena, makar što beše vrućina, landaraše joj, sve pocepano i požutelo, kožom postavljeno ćurče. Baba svaki čas kašljaše i stenjaše. Mora da ju je mladić pogledao nekakvim naročitim pogledom, jer u njenim očima opet sevnu pređašnja nepoverljivost.

– Raskoljnikov, student, bio sam kod vas pre mesec dana – žurno promrmlja mladić, poklonivši se u polak, setivši se da treba biti što ljubazniji.

– Sećam se, rode moj, vrlo dobro se sećam da ste bili – jasno progovori starica, kao i pre ne skidajući sa njegovog lica svoje oči koje ga ispitivahu.

– Pa eto... ja opet zbog onog istog... – nastavljaše Raskoljnikov, malko zbunjen i čudeći se staričinoj nepoverljivosti.

„A možda je ona bila uvek takva, samo ja pre nisam primetio”, pomisli on sa neprijatnim osećanjem.

Starica počuta, kao premišljajući nešto, zatim se odmače malko, pa, ukazujući na sobnja vrata i propuštajući gosta napred, izgovori:

– Prođite, rođeni.

Omanja soba u koju uđe mladić, sa žutim tapetama, sa zdravcem u saksiji i cicanim zavesama na prozorima, beše u tom trenutku jasno obasjana suncem na zalasku. „I tada će sigurno tako isto sunce sijati!...”, iznenada i najedared sevnu kroz glavu Raskoljnikovu i on brzim pogledom razgleda sve u sobi, da po mogućnosti izuči i upamti raspored u njoj. No u sobi ne beše ničeg naročitog. Nameštaj, sav izveštao i od žutog drveta, sastojaše se iz jednog ka-

nabeta, toaletnog stočića sa ogledalcetom kraj zida između prozora, iz stolica pored zidova, i dve-tri jevtine slike u žutim okvirima, koje predstavljahu nemačke gospođice sa pticama u rukama – to eto beše sav nameštaj.

U uglu pred omanjom ikonom gorijaše kandilo. Sve vrlo čisto: i nameštaj i patos behu izribani da su se sve caklili; sve se blistalo. „Lizavetin posao”, pomisli mladić. Ni trunke prašine ne bi se moglo naći u svem stanu. „U pakosnih i starih udovica biva takva čistota”, nastavljajući u sebi Raskolnikov i radoznalo pogleda ispod obrva na cicanu zavesu pred vratima što vođahu u drugi majušni sobičak, gde stajaše babina postelja i orman i kuda on još nijedared nije zavirio. Ceo stan sastojaše se iz dve sobe.

– Šta želite? – strogo izgovori stara, ušavši u sobu, pa kao i pre stavši sasvim pred njega da bi mu mogla gledati pravo u lice.

– Doneo sam zalogu, evo je! – I on izvadi iz džepa stari pljosnat srebrni sat. Na donjem poklopcu njegovom bio je nacrtan globus. Lančić beše čeličan.

– Pa i predašnjoj zalozi je već rok. Još prekjuče joj je prošao mesec.

– Ja ću vam interes još za mesec dana platiti; pričekajte malo.

– To je sad moja dobra volja, rođeni, da vas pričekam, ili da vašu stvar odmah prodam.

– A šta ćete mi dati za sat, Aljona Ivanovna?

– Sve kojekakve trice donosiš, baćuška; ništa skoro i ne vredi. Za prsten sam vam onomad dve rubljice dala, a možeš, ako hoćeš, nov kod zlatara kupiti za rublju i po.

– Dajte mi četiri rublje, ja ću ga isкупiti, to mi je očev sat. Skoro ću dobiti novac.

– Rublju i po i interes unapred, ako hoćete.

– Zar samo rublju i po! – uzviknu mladić.

– Kako hoćete. – I starica mu pruži sat natrag. Mladić ga uze i tako se razljuti da već htjede otići, ali se odmah predomisli, setivši se da nema kud više ići, i da je još i zbog nečeg drugog ovamo došao.

– Pa dobro, dajte! – reče grubo.

Starica turi ruku u džep da izvadi ključeve, pa pođe u drugu sobu iza zavesa. Mladić, ostavši sam nasred sobe, radoznalo